

- Cultuur, kunst en media -

Over Evergems cultuurminister Joke Schauvliege: de cultuur *en colère*?

Peter Pauwels

Nieuwe cultuurminister

Bij het aantreden van Joke Schauvliege als Vlaams minister van cultuur werd meteen heftige kritiek geleverd op haar onmondigheid en onwetendheid ten aanzien van de culturele sector. Hoongelach alom na haar uitspraak dat haar laatste theatervoorstelling “*iets van een amateurgezelschap in haar gemeente, hooguit zes maanden geleden*” was. Ze kreeg meteen de *dédain* van woordkunstenaars als Tom Lanoye, Luc Coorevits en Erwin Mortier over zich heen. “...als minister van Cultuur mag je rustig zeggen dat je van toeten noch blazen weet. Geen enkele sollicitant zou zo'n jobinterview overleven. Hieruit spreekt een grote minachting voor de kunster²”, oordeelde Lanoye. Joke hoefde evenwel voor niets te solliciteren, want slaagde in het verkiezingsexamen met 51.180 stemmen achter haar naam. Ministers worden nu eenmaal verkozen door velen, niet door enkelen, dat is het wezen van een democratie.

De vraag is natuurlijk of je voor kunst en cultuur überhaupt kunt solliciteren: je moet de creativiteit al in je dragen om verwondering, schoonheid en talent ook daadwerkelijk naar waarde te kunnen schatten. Een creatieve kijk is een betere hulp dan alle aanbevelingsbrieven.

*

* * *

De taal is gans het beleid

En daar was het hen natuurlijk om te doen: de juiste geloofsbrieven, die iemand alleen maar accrediteren als hij de taal van het artiestenwereldje spreekt of ‘*ons kent ons*’. De taal om te begrijpen dat subsidies als stimulans nodig zijn. Coorevits en Mortier lieten daarover geen

¹ Foto: <http://www.jokeschauvliege.be>

² Bart Eeckhout, De Morgen, 15 juli 2009, *Een economieminister die niet weet wat inflatie is, wordt ook niet aanvaard*, p. 23.

enkel misverstand bestaan: "De bui van de crisis komt hoe dan ook onze kant op"³ en "Stellen cultuurministers qua belangstelling voor hun beleidsdomein niet veel voor, dan zijn we best tevreden met hun budgetten"⁴. De taal ook als venster op de werkelijkheid, als bril waarmee we naar kunst en cultuur kijken. 'n Beetje zoals de gekleurde bril van Tom Lanoye: waar veel Antwerpenaren vervreemding zien, ziet Lanoye vooral verrijking. Zonder die taalbril valt ook niet te begrijpen waarom bijvoorbeeld de kakmachine (een nabootsing van het menselijk spijsverteringsstelsel als conceptuele kunst) van een Wim Delvoye gesubsidieerd moet worden. "Cloaca [zo heet het ding] zou onmogelijk zijn geweest zonder subsidies. Van die drollen heb ik er amper honderdtwintig verkocht," en verzucht Delvoye nog: "Ik denk iedere dag dat dit feestje ineens zal ophouden"⁵

Delvoye of Lanoye, ze zijn in staat kunst en afval in hetzelfde verhaal te zien. Zo bombardeerde Lanoye in 2002 'de mannen van de vuilkar' in Kortrijk tot poëzieboodschappers en liet hij zijn gedichten op vuilniszakken en vuilniskarren afdrukken. "Mijn medewerking aan dit project stoelt ook een beetje op weerwraak want het waren vooral critici uit deze streek die in het begin van mijn carrière schreven dat mijn werk maar beter met het grof huisvuil kon worden meegegeven,"⁶ aldus Lanoye.

Joke Schauvliege zou als conservatieve CD&V-politica nooit verder kunnen kijken dan het amateurtheater in haar dorp. Ze zou de taal van het progressieve kunstwereldje nooit begrijpen: ze is niet 'in', niet 'mee' met wat vandaag is en morgen zal zijn.

*

* * *

Cultuuranalfabeet

De onwetendheid was evengoed wederzijds "Ik heb persoonlijk niets tegen Joke Schauvliege, ik ken haar ook niet⁷," zei Lanoye gevolgd door nog meer voor- en zelfingenomenheid van Erwin Mortier "...Joke Schouwvliegje of zoiets. Geen cultureel slagschip, zo op het eerste oog, eerder een ijverig serveerstertje dat zich meer thuisvoelt op wijkfeesten dan op vernissages (...) al geef ik het grif toe, Serveusje is nieuw voor mij."⁸

Dat velen zich geroepen voelden te reageren, is tekenend voor de samenhang binnen de beperkte artiestengilde van kunstpausen en mediafiguren. Ongelijke paarden trekken de subsidiekar slecht en ook Jan Hoet deed zich steigeren: "Pas op, ik ken dat meisje niet, maar een cultuurminister moet toch minstens bezielde zijn. Als je er niets van afweet, hoe kan je dan goede keuzes maken? Verder dan heimattoneel reikt haar culturele bezieling blijkbaar

³ Bart Eeckhout, De Morgen, 15 juli 2009, *idem*.

⁴ Erwin Mortier, De Morgen, 15 juli 2009, *Erwin Mortier maakte op Canvas kennis met de nieuwe minister van Cultuur*, p. 17.

⁵ Karl van den Broeck, Ward Daenen, De Morgen, 6 september 2003, *Ik denk iedere dag dat dit feestje ineens zal ophouden*, p. 44.

⁶ Het Volk, editie Kortrijk-Waregem-Menen, 29 april 2002, *Tom Lanoye tot Guido Gezelle*, p. 19.

⁷ De Standaard, editie Vlaams-Brabant Brussel, 16 juli 2009, *Graag een mondige cultuurkenner als minister*, p. 19.

⁸ Erwin Mortier, De Morgen, 15 juli 2009, *idem ut supra*.

*niet.*⁹ Met pek en veren, de angst het verkeerde te subsidiëren het ministerie uit, want Joke was een cultuuranalfabete.

Vroeger spraken kunst, cultuur en media nog tot de verbeelding, nu spreekt de verbeelding voor de kunst: de kunst ligt in een verhaal dat haar doét goedvinden. Vroeger keek men naar een schilderij en had men het over de diepgang, de kleuren, de symboliek. Nu staat men erbij, kijkt men ernaar en zonder een uitvoerige uitleg over hoe het ding tot stand kwam, over de achterliggende idee, gaat men er niet zelden met gefronste wenkbrauwen aan voorbij: “ze *snappen het niet*,” hoor je dan vaak.

*

* * *

Cultuurbegrip

De beeldvorming is vooringenomen, zelden authentiek of oprecht. Precies of we zijn niet meer in staat zelfstandig te denken. Alles wordt voorgekauwd in de media, die niet alleen het medium zijn, maar ook de boodschapper en de toeschouwer. Frans Aerts kunstfilosoof en recensent bij De Morgen [zeg maar uit onverdachte bron] schreef in z'n pamflet 'De dictatuur van het simplisme': “... *niets is zo gevaarlijk als een cultuur die niet door echte waarden wordt gedragen. (...) Echte cultuur, en de leefgewoonten en de normen die met zulke cultuur verbonden zijn, groeien immers organisch en langzaam uit de geschiedenis, rijzen op bijna natuurlijke wijze op uit het leven, uit de arbeid, uit de dromen en verwachtingen van vele generaties.*¹⁰”

Vooraf veel schone schijn dus, kitsch, exhibitionisme en voyeurisme. Alles mag en alles móét, liefst open en bloot. Iedereen heeft zijn babbel klaar in eigen korte waarheden. Er wordt dus niet tot de verbeelding gesproken maar ervoor, ook niet tot de groep maar tot het individu.

De beeldvorming, de cultuur borrelt dus niet meer op uit die groep, maar is een façade die iedereen platslaat. Schauvliege maakte hierbij ook al de cruciale fout te verwijzen naar een toneelstuk uit haar gemeente Evergem, niet naar een artiest of gezelschap, maar theater voor en door de goegemeente. Zoveel versteende oubolligheid blijft natuurlijk zwaar op de fijngevoelige maag van de zelfverklaarde culturalissimo's liggen. Erwin Mortier schreef Joke Schauvliege moeilijk doorgeslikt te krijgen¹¹ en Lanoye zei nog over het Evergem-voorbeeld dat ze het verschil moet kennen tussen participatie en schepping¹².

*

* * *

Cultuurpopulisme?

⁹ Peter Gorle, Het Laatste Nieuws, 16 juli 2009, *Kunstwereld spuwt Schauvliege uit*, p. 2.

¹⁰ AERTS (Frans), *De dictatuur van het simplisme, over cultuur in de tijd van de media*, Leuven, Uitgeverij Kritak, 1993, p. 21.

¹¹ Erwin Mortier, De Morgen, 15 juli 2009, *idem ut supra*.

¹² De Standaard, editie Vlaams-Brabant Brussel, 16 juli 2009, *idem ut supra*.

Lanoye bedoelt hiermee dat goede kunst niet staat of valt met het aantal bezoekers en inderdaad sommigen zijn niet in staat klassekunst naar waarde te schatten, wat in bepaalde opzichten evengoed van Lanoye & Co kan gezegd worden. De budgetten van het ministerie van cultuur komen weliswaar van mijn en uw belastinggeld en dan lijkt het maar logisch dat de culturele meerwaarde toch enigszins aan de smaak van het grote publiek beantwoordt.

Als kunst, cultuur en media deels door de burger worden mogelijk gemaakt dan speelt ook de democratie in wat er gesubsidieerd wordt, zo niet valt ook dit beleidsdomein ten prooi aan de ondemocratische beslotenheid, terwijl het juist het gedeelde hart van onze samenleving zou moeten zijn. Nochtans zijn er heel wat voorstanders van die antidemocratische cultuurgedachte, onder meer Mark Elchardus, socioloog en huisideoloog van de SP.a. In z'n boek 'De dramademocratie'¹³ meent Elchardus de cultuur van het grote publiek te moeten afzonderen, er cultuur met een grote C van te maken, om die vervolgens terug in te spuiten ter verrijking van de [volgens hem Vlaams Belang-genegen] samenleving.

Anderen pleiten dan weer voor een populistische visie op de hedendaagse cultuur en om de meeste subsidies gewoon te schrappen, zoals onder andere cultuurpopulist Gust De Meyer: "... *het is decadent dat in de Cultuursector geroepen wordt om alsmear meer subsidie, wanneer naast je Cultuurtempel mensen amper kunnen overleven.*"¹⁴

Wat er ook van zij, wie het waardeoordeel over wat is 'goede kunst' onttrekt aan de democratie, die koppelt logischerwijs kunstenaars van het subsidie-infuus af. Een al te zelfgenoegzaam cultuurbeleid waar een meerderheid van de bevolking van verstoken blijft, gaat voorbij aan het feit dat cultuur nu eenmaal beleefd, gecreëerd en doorgegeven wordt in de samenleving en niet in de beslotenheid van kleine, niet zelden, politiek gekleurde clubjes. Het investeren in de culturele sector is evenwel van vitaal belang voor een volmenselijke, geëngageerde samenleving.

*

* * *

Cultuurbeleid

Een cultuurbeleid dat erop gericht is de ontwikkelingsmogelijkheden én participatiegraad te vergoten moet uitgaan van een ongebonden logistieke ondersteuning: het ter beschikking stellen van tentoonstellingsruimtes en ateliers, het investeren in socio-culturele centra enzovoort eerder dan in de individuele artiest. Over wie er als beste uit de academies komt, oordelen dan de experts en voor wie het los van de critici wil waarmaken bij het grote publiek is er nog altijd de privé. Veel van de Europese kunst komt voort uit de academies, waarvan de eerste opgericht in het zestiende-eeuwse Italië en die tot op vandaag bewezen kwalitatief blijven, zoals de gerespecteerde Kunstacademie van Firenze¹⁵! Vandaag bestaat er evenwel een *dédain* over alles wat academisch is, want het gaat in tegen de selfmade artiest die intellectueel op zichzelf staat. Eenzelfde *dédain* die Schauvliege mocht ervaren na haar theaterbekentenis, want repertoiretheater kon niet meer zijn dan amateuristisch omdat het in

¹³ ELCHARDUS (Mark), *De dramademocratie*, Tielt, Lannoo, 2003, 208 p.

¹⁴ DE MEYER (Gust), *Manifest van een cultuurpopulist, over de media, het middenveld en de cultuur van het volk*, Leuven, Uitgeverij Acco, 2003, p. 129.

¹⁵ Aanbevelenswaardig: <http://www.florenceacademyexhibition.com>

zijn schoolsheid was blijven steken. Schauvliege was God verhoede in staat eerder de culturele centra te bevorderen dan artiesten als Lanoye en Delvoye.

*

* * *

Een andere toon zetten

Schauvlieges taalprimitivisme heeft iets verfrissends in de huidige kakofonie van pseudo-retoriek en pseudo-vormgeving. Een taalspoeling die zich ook laat geworden in de politieke correctheid die bepaalt wat we wel en niet mogen zeggen. Ook de media tonen ons geen beeld meer van de wereld, maar legitimeren een bepaald wereldbeeld. De taal is dominant: mensen worden niet beoordeeld op inhoud, wat ze te zeggen hebben, maar op hoe ze het zeggen. Politici spreken steeds meer in oneliners en worden er ook op afgerekend. Je zou kunnen spreken van de 'Linguistic turn' of de taalommekeer ontleent aan de taalfilosoof Wittgenstein, die stelt dat elke vorm van denken nu eenmaal ontstaat in, met en door de taal.

Cultuur moet terug voor zich spreken en niet gedictieerd worden met centraal de vrijheid van meningsuiting naar maatschappijkritiek i.p.v. het politiek correcte *voorzeggen*. Cultuur moet terug mensen samen brengen vanuit haar symbolische waarde, van het Griekse woord symballein: verenigen en niet de Babylonische spraakverwarring van het multiculturalisme verkondigen.

*

* * *

Cultuur en colère

De wraakgoden die de cultuurminister over zich afriep waren precies geen toonbeeld van de verdraagzaamheid waar de culturo's en tolero's anders zo prat op gaan. Het belerende vingertje dan weer wel, maar mag het ook gezegd dat als de subsidiekraan morgen dicht wordt gedraaid, het deels de Lanoye's en Delvoye's, de Jan Fabre's en Jan Hoet's zullen geweest zijn die door de echo's van hun ongerijmdheid door een nauwelijks hoorbare lawine zullen worden meegesleurd. Laat de cultuur dat van het Latijnse 'colere' komt, wat keren, omploegen, bewerken of in cultuur brengen betekent, ook daadwerkelijk een kering brengen in plaats van de Franse afleiding ervan 'être en colère' en meer van hetzelfde!